

FUAD NURULLAYEV

Bakı İslam Universitetinin dekani
AMEA-nın Məhəmməd Füzuli adına
Əlyazmalar İnstitutunun dissertantı
 e-mail: fuad.nurullah@gmail.com

AKADEMIK VASIM MƏMMƏDƏLİYEVİN İCTİMAİ HƏYATI VƏ ŞƏXSİYYƏTI HAQQINDA

Açar sözlər: Quran, kolorit, elm-ürfan, surə

Ключевые слова: Коран, колорит, наука-урфан, сура

Keywords: Koran, colority, science-knowledge, sura

Hüsn və Cəlal Sahibi Böyük Rəbbimiz hər bir insanın taleyini doğuluşundan müəyyənləşdirir və qismət payını Öz kəraməti ilə bölüşdürür. Bu gün akademik Vasim Məmmədəliyev kimi düha və zəka sahibinin həyat yoluna, elmi fəaliyyətinə, ictimai xidmətlərinə və insani keyfiyyətlərinə nəzər saldıqda, tam əminliklə demək olar ki, Allah-Təala onu seçilmişlərdən etmiş və ilahi vergisi ilə şərəfləndirmişdir. Necə ki, müqəddəs kitabımız Qurani-Kərimdə bu barədə buyrulur: “...**Şübhəsiz ki, lütf Allahın əlindədir, onu istədiyinə bəxş edər. Allah çox böyük kərəm sahibidir!**” (1, əl-Hədid surəsi, ayə 29).

Vasim Məmmədəli oğlu Məmmədəliyev 27 avqust 1942-ci ildə Bakı şəhərində anadan olmuşdur. Bir çox şəxsiyyətlər kimi Vasim müəllimin də ömür yolu şərəfli və nəcib bir ailədən başlayır. Onun atası Məmmədəli müəllim XX əsr tarixinin şahidi və salnaməçisi idi. Nəsil ağacının ən parlaq budaqlarından biri olan akademik Yusif Məmmədəliyevi-Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Prezidentini təqdim və təqdis etməyə isə, ehtiyac yoxdur. Belə bir nəslin nümayəndəsi və davamçısı olan akademik Vasim müəllimin əzəl bünövrəsi, təbii ki, milli ziyalılığımızın şöhrət bulağından qaynaqlanır.

Vasim müəllim dünyaya göz açanda ilk tərbiyəsini ana laylasından, beşik nəğmələrindən, nənəni yırğasından, oxşamalardan, bayatılardan, bir də dağların vüqarından, çayların coşarından, çeşmələrin zümzüməsindən alıb. Taleyi üzünə gülüb, heyrətli bir dünyaya qovuşub. Üstəlik yerli yataqlı, köklü-köməcli, tanınan, sayılan, seçilən nəsildə köklənib, kökü üstə pərvəriş tapıb, ləyaqətli bir insan kimi boya-başa çatıb, böyük ədəb-ərkan sahibi olub. Ona görə də nəslə-nəcabətə, əslə-kökə minnətdardı, adət-ənənəyə sədaqətli. O, yaxşı bilir ki, el köçər, adət köçməz. (2, səh-22).

Dünyada hər bir kəsin öz yolu, öz çıxır var. Bu, əzəli məlum, sonu taleyin hökmündən, Tanrının qismətindən asılı ömür yoludur. İnsan yaranandan bəri bu yolu tutaraq gedir. Heç kəs onun uzunluğunu, dolanbac döngələrini, işıqlı, xoşbəxt keçidlərinin sayını dəqiq bilmir. Dəqiq bilməsə də, bəziləri bu yolu inamla, bəziləri də ümitsiz gedir. Bu yolda çox şərəflə, ləyaqətlə, inam və imanla addımlayan bir insan da var. O, Azərbaycanın dəyərli oğlu, tanınmış şərqsünası Vasim Məmmədəliyevdir. Hər bir insan əsl-kökünə bağlı olmalıdır. Bu əsil-kök nəcabətli,

qürurlu, qüdrətli olanda şəcərənin davamçıları da ləyaqətli, hər zaman xalqına gərəkli və lazımlı insanlar olurlar. Vasim müəllim də belə bir şəcərənin davamçısıdır. (3, səh-15).

“Qurani-Kərim” bir milyarddan artıq insanın etiqad etdiyi İslam dininin müqəddəs kitabı, ərəb dilinin ən möhtəşəm abidəsi və səmavi kitabların sonuncusudur. Quranın bir surəsində belə buyrulur: “Kim (dünyada) zərrə qədər yaxşı iş görmüşdürsə, onun mükafatını alacaqdır.”

Vasim müəllimin tərcümə etdiyi Quranın bu surəsi sanki onun özünə aiddir. Vasim müəllim yaşadığı həyatda zərrə qədər deyil, dərya qədər iş görmüşdür. Ona görə də bu insan Allahın ən xoşbəxt bəndəsi, yer üzündəki insanların ən dəyərlilərindəndir.

V. Məmmədəliyev respublikamızda əvəzsiz, dərin bilikli ilahiyyatçı, ərəbşünas alimdir. Ulu öndərimiz H. Əliyev xalqımıza bir sıra dəyərli tövsiyyələr vermişdir. Bunlardan ən əsası milli dəyərlərimizin qorunub saxlanması və inkişaf etdirilməsidir. Milli mənəvi dəyərlərimiz bizim dilimiz, adətimiz, dinimizdir. Dinimizin təbliğində böyük rol oynamaqla yanaşı, onun nə qədər mütərəqqi din olduğunu bizlərə Vasim müəllim çatdırır. O, Qurani-Kərimin müdrik kəlamlarının sadə dildə izahını verir, dərin qatlardakı mənalardan hər kəsi agah edir. Onun qiymətli əsərləri arasında daha məşhuru, hamının əli çatan, hamının dərk edəcəyi səviyyədə yazılmış “Quran və elm” kitabıdır. Burada islam dünyasının, ulu peyğəmbər Hz. Muhəmməd (s) Quranda əks olunmuş fikirləri hamıya eyni dərəcədə çatdırır. Çünki uzun müddət sovet tərbiyəsi altında yaşamış xalqımız dinin təbliği, tədrisi ilə məşğul olmayıb. Ona görə də orta nəslin nümayəndələri bu gün dini qavramaqda çətinlik çəkirlər. İndi dinimizin səmərəli və faydalı cəhətlərini insanlara çatdırmaq, gənclərə öyrətmək, mahiyyətini, əhəmiyyətini, bir sözlə, bütün bu işləri Qafqaz Müsəlmanları Cəmiyyəti ilə bərabər Vasim Məmmədəliyev bir alim, müəllim, gözəl şərqşünas və nəcib bir insan kimi xalqa çatdırır.

Vasim müəllim qoca Şərq dünyasında dərindən bildiyi bir çox sahələrdən öncə, Azərbaycan klassik ədəbiyyatının, mədəniyyətinin, tarixinin dərin bilicisidir və sözün həqiqi mənasında Azərbaycan ziyalisidir. Bizim klassik və çağdaş poeziyamızdan, əruz, heca, sərbəst vəznli şerimizdən saatlarla, bəlkədə günlərlə özünəməxsus şirin ahənglə şer oxuya bilər. Füzuli, Nəsimi dühasının alt qatlarını dürüst açıqlaya bilər, əvəzsiz musiqimizin, rənglərini, xallarını sözə çevirər. Onun yüksək elmi məclislərdə, sırf elmi-nəzəri əsərlərində fikirlərini professional alim dili ilə açıqlamaq məharəti, tələbə auditoriyasında cazibədar pedaqoq təhkiyəsi, sadə adamlarla xoş ünsiyyəti, dərin fikirləri sadə dillə ifadə etmək qabiliyyəti hamını heyran qoyur.

Vasim müəllim Azərbaycan dilini, dilimizin zəngin koloritini, incəliklərini dərindən bilən, duyan söz sərraflarındandır. Bəzən onun başqa dili bu səviyyədə biləcəyi ağıla gəlmir. Lakin o, ərəb dilində, hətta bu kifayət qədər zəngin və mürəkkəb dilin müxtəlif ərəb məmləkətlərindəkiləhcələrindən öz ana dili səviyyəsində danışır və yazır, bu dildə danışanda və ya yazanda hətta ərəb ziyalılarının özü belə heyranlıqlarını gizlədə bilmirlər.

Vasim müəllim bütün müsəlman dünyasında tanınan, hörmət edilən, çıxışları maraqla dinlənən görkəmli ilahiyyatçı alimdir, bir sıra müsəlman ölkələrinin elmlər akademiyalarının həqiqi üzvüdür. O, islamin əsl mahiyyətini ən yüksək kürsülərdən açıqlayan, müqəddəs dinimizin tarixini, zəngin mənəvi dəyərlərini öyrənən və təbliğ edən görkəmli islam tədqiqatçısıdır.

Sovet hakimiyyəti dövründə SSRİ-nin bütün respublikalarında olduğu kimi Azərbaycanda da ateizm siyasəti nəticəsində dini dəyərlərimizə çox böyük zərbələr vurularkən, onlar cəmiyyətin inkişafına mane olan, insanlarda kommunizim şüurunun formalaşmasına əngəl törədən zərərli adət-ənənələr kimi yasaq edilərkən, dininə, mənəviyyatına, qədim adət-

ənənələrinə qəlbən bağlı olan Azərbaycan xalqı, onun yetişdirdiyi Vasim müəllim kimi böyük alimlər bütün bu qadağalara baxmayaraq, öz dini dəyərlərini uca tutmuş, insanda fitri şəkildə mövcud olan Allah eşqini, Allah sevgisini müqəddəs əmanət kimi həmişə qoruyub saxlamış, onu nəsildən-nəsilə ötürmüşlər. Məhz belə şəxsiyyətlərin sayəsində dini və mənəvi dəyərləri qoruyub bu günə çatdıra bilmişik. (2, səh-18).

Vasim müəllimin bu böyük irsindən gənc alimlər, tələbələr zaman-zaman faydalanırlar. Onun yazdığı dərslük, dərslər vəsaitləri, metodiki vəsaitlər, etdiyi tərcümələr, elmi-publisistik məqalələr hər zaman aktualdır, dövrlə, zamanla səsləşir. Çünki bu əsərlərin bir ucu tarixi ənənələrə söykənsə, o biri ucu bu günkü həyatın axarına uyğundur. Yeniliyə, müasirləşməyə səsləyən hər bir yaradıcı əmək heç vaxt təsirsiz qalmaz.

Akademik Vasim Məmmədəliyevin elmi, pedaqoji və ictimai fəaliyyətinin bir nəticəsi odur ki, o, xalqın çox böyük hörmətini qazanmışdır. Vasim müəllim Azərbaycan xalqının azad, firavan yaşaması üçün əlindən gələni əsirgəməyən böyük bir ziyalıdır. Onun bütün fəaliyyəti xalqımızın maariflənməsinə, mənəvi cəhətdən inkişafına, mədəni yüksəlişinə həsr edilmişdir. Xalqımız mənəvi cəhətdən kamilləşməsinə, yüksəlməsinə can atan və bütün fəaliyyətini bu istiqamətdə quran Vasim müəllim yüzlərlə insana rəhbər və yol göstərəndir.

Akademik Vasim Məmmədəliyevin xalqımız qarşısındakı xidmətlərindən bəlkə də ən önəmlisi onun akademik Ziya Bünyadovla birlikdə Qurani-Kərimin Azərbaycan dilinə izahlı tərcüməsidir. Olduqca başa düşülən, səlis, oxunaqlı olan Qurani-Kərimin artıq bir neçə nəşri işıq üzünə görmüşdür. Vasim müəllim təkcə ərəbcədən tərcümələrlə kifayətlənməmiş, həm də eyni zamanda doğma dilimizdən ərəb dilinə də bir sıra tərcümələr etmişdir. Məsələn, onun Mirzə Cəlilin “Saqqallı uşaq” hekayələr məcmuəsi, Fikrət Əmirov haqqında monoqrafiya, Həmid arslının “Xaqani Şirvani” kitabını və başqalarını göstərmək olar. (3, səh-25).

Artıq qeyd etdiyimiz kimi, təkcə Azərbaycanda deyil, dünyanın əksər ölkələrində məşhur olan Vasim müəllimin tədqiqatlarına həmişə böyük ehtiyac olubdur. Ona görə də akademik bir sıra elmi tədqiqatları fars, türk, ingilis, rus və gürcü dillərinə də çevrilmiş, böyük əks-səda doğurmuşdur.

1959-cu ildən taleyini Bakı Dövlət Universiteti ilə bağlayan və bu qocaman təhsil ocağının sütunlarından hesab olunan Vasim müəllim burada fəaliyyət göstərdiyi ayrı-ayrı vəzifələrdə həmişə öz sözünü deməyi bacarmış, dəyərli məsləhətləri, yüksək elmi səviyyəsi, geniş erudisiyası ilə bütün kollektivin rəğbətini qazana bilmişdir. Vasim müəllim istər vaxtilə şərqsünaslıq fakultəsinin dekanı kimi, istər həmin fakultədə ərəb filologiyası kafedrasının müdiri kimi, istərsə də, hazırda ilahiyyat fakultəsinin dekanı kimi işinin öhdəsindən çox layiqincə gəlmiş və gəlməkdədir.

Bir məqamı da xüsusi vurğalamaq lazımdır ki, Vasim müəllim dərslər verdiyi tələbələrə həmişə atalıq qayğısı göstərmiş, onların problemlərini həll etməyi ən mühüm vəzifə hesab etmişdir. Universitetdə bir elm adamı, müəllim və müdrik insan kimi sevilməsi məhz onun insanı xüsusiyyətlərindən doğur.

Böyük şövlə çalışdığı və heç vaxt ayrılmadığı Bakı Dövlət Universitetinin istər ilahiyyat, istər şərqsünaslıq fakultəsini, istərsə də ərəb filologiyası kafedrasını Vasim müəllimsiz təsəvvür etmək çətinidir. Azərbaycan təhsilinin bayraqdarı olan Bakı Dövlət Universiteti onun çox doğma məkanıdır. Çünki onun nailiyyətləri, qazandığı hər bir uğur bu elm ocağı ilə bağlıdır. (3, səh-38).

Vasim müəllim məhz buradan elmin zirvələrinə ucalmış, məhz burada şərqsünas kadrların hazırlanmasında xidmətlərinə görə “Əməkdar elm xadimi” fəxri adına layiq görülmüş, məhz

burada 2001-ci ildə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasına müxbir üzv, az sonra isə həqiqi üzv seçilmişdir.

Onu dünyanın hər yerində tanıyırlar. Misir, İraq, Suriya, İran, Türkiyə, Səudiyyə Ərəbistanı, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri, Polşa, Amerika Birləşmiş Ştatları və keçmiş sovet respublikalarında keçirilən elmi konfrans və simpoziumlarda ən ciddi məruzələri ona həvalə edirlər.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, əməkdar elm xadimi, Azərbaycan MEA-nın həqiqi üzvü Vasim Məmmədaliyevin rəhbərliyi ilə çoxlu sayda dissertasiya işi müdafiə edilmişdir. Onun rəhbərliyi ilə elmlər namizədi alimlik dərəcəsi alanlar arasında azərbaycanlılarla yanaşı, müxtəlif ölkələrin vətəndaşlarının olması da təqdirəlayiqdir.

Vasim Məmmədaliyev eyni zamanda musiqi sahəsindəki unikal biliyi ilə musiqişünasları heyran qoyur. O, Avropa və Şərq musiqilərini dərindən bilməklə yanaşı, dünya musiqi xəzinəsinə böyük tövhələr vermiş dahi bəstəkarlar, ifaçılar haqqında hərtərəfli məlumata malikdir. Muğamlarımızı bütün xırdalıqlarına qədər bilir. Klassik ədəbiyyatımızın incəliklərinə dərindən bələddir. Orta əsr şairlərinin ən çətin beytlərinin mənasını açmaqda, izahını verməkdə əsl mütəxəssis təsiri bağışlayır. Alimlər, bəstəkarlar, xanəndələr bəzən çətinə düşəndə ona müraciət edirlər. Ona görə də təsadüfi deyil ki, respublika miqyasında keçirilən, elm-ürfan məclislərində həmişə başda əyləşdirilir və onun orijinal fikirləri böyük marağa səbəb olur.

V.M.Məmmədaliyev 1949-1959-cu illərdə Bakı şəhər 113 saylı orta məktəbdə oxumuşdur.

V.M.Məmmədaliyev 1959-1964-cü illərdə Azərbaycan Dövlət Universitetinin şərqşünaslıq fakültəsində ərəb filologiyası ixtisası üzrə təhsil almışdır. Universiteti fərqlənmə diplomu ilə bitirən Vasim müəllim 1964-1967-ci illərdə həmin universitetin aspirantı olmuşdur.

V.M.Məmmədaliyev 1968-ci ildə Tiflis Dövlət Universitetində “Müasir ərəb – Azərbaycan ədəbi dilində və İraq dialektində felin zaman formalarının müqayisəli – tipoloji təhlili” mövzusunda namizədlik, 1974-cü ildə həmin universitetdə “Müasir ərəb ədəbi dilində felin zaman, şəxs və şəkil kateqoriyaları” mövzusunda doktorluq dissertasiyası müdafiə etmişdir.

1978-ci ildən professordur. Professor V.M.Məmmədaliyevin elmi nəticələri Ərəb dilçiliyi və ümumi dilçilik sahələrində (eləcə də Azərbaycan dilçiliyində), islamşünaslıqda, Ərəb – Azərbaycan ədəbi-mədəni əlaqələrində geniş istifadə olunur.

Akademik V.M.Məmmədaliyev Rusiya Federasiyası (1978-1981), Polşa (1979), Misir (1995-2000), İndoneziya (1998), ABŞ (1996), Gürcüstan (2004-2005), Səudiyyə Ərəbistanı (2006) və digər ölkələrdə keçirilmiş beynəlxalq və regional konfransların iştirakçısı olub. Akademik V.M.Məmmədaliyevin rəhbərliyi altında otuzdan çox namizədlik və doktorluq dissertasiyası müdafiə olunmuş, o, otuzdan artıq dissertasiya işinə rəsmi opponentlik etmişdir.

Akademik V.M.Məmmədaliyev İraq Elmlər Akademiyasının (1998), İslam Təşkilatı Konfransı nəzdində İslam Hüququ Akademiyasının (1994), Misir Ərəb Dili Akademiyasının (2003) üzvü seçilmişdir. V.M.Məmmədaliyev Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyası rəyasət heyətinin üzvüdür. Azərbaycan-İraq Dostluq Cəmiyyətinin sədridir. Akademik V.M.Məmmədaliyev BDU-nun şərqşünaslıq fakültəsinin dekanı (1981-1991), prorektoru (1991-1992) vəzifələrində çalışmışdır. Hazırda BDU ilahiyyat fakültəsinin dekanı, ərəb filologiyası kafedrasının müdürüdür. Vasim müəllim otuzdan artıq kitabın, beş yüzdən çox elmi və elmi-kütləvi məqalənin müəllifidir. Əsərləri dünyanın on beşdən artıq ölkəsində çap olunmuşdur. (2, səh-3).

Akademik V.M.Məmmədaliyev 1991-ci ildən indiyə qədər respublika televiziyasında ümumxalq məhəbbəti qazanmış “Haqqın dərgahı” adlı dini verilişin aparıcısıdır. Professor V.M.Məmmədaliyev Türkiyə, İran, İraq, Misir, Liviya, Gürcüstan, Rusiya, Səudiyyə Ərəbis-

tanı, Suriya, BƏƏ, Küveyt, Kanada, Braziliya və digər ölkələrlə sıx əməkdaşlıq edir. Akademik V.M.Məmmədəliyev akademik Z.M.Bünyadovla sovet rejimi dövründə Qurani-Kərimi ilk dəfə Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir. İlk dəfə 1991-ci ildə işıq üzü görmüş bu tərcümə indiyə qədər müxtəlif illərdə on iki dəfə nəşr olunmuşdur. Akademik V. M. Məmmədəliyev 1992-ci ildə Azərbaycanın “Əməkdar elm xadimi” fəxri adına layiq görülmüş, 2001-ci ildə Azərbaycan MEA-nın müxbir üzvü, 2007-ci ildə həqiqi üzvü seçilmişdir.

V.M.Məmmədəliyev 26 avqust 2002-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab Heydər Əliyevin fərmanı ilə ölkənin ali mükafatı – “Şöhrət” ordeni ilə təltif edilmişdir. 2003-cü ildə Dağıstan Respublikasının “Əməkdar elm xadimi”, 2009-cu ildə isə BDU-nun 90 illiyi ilə əlaqədar “Şərəf ordeni”nə layiq görülmüşdür. V.M.Məmmədəliyev 1997-ci ildən ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin xeyir-duası ilə yaradılmış Qafqaz Müsəlmanları İdarəsi Elmi Dini Şurasının sədridir. Azərbaycanın bir sıra görkəmli alimlərinin təmsil olunduğu Şura respublikamızda dinin elmi təbliğ və tolerantlıq sahəsində geniş fəaliyyət göstərir. (2, səh-3).

Bəli, Vasim müəllim böyük alimdir. Azərbaycanın fəxr edəcəyi bir alimdir. O, vətəninə elinə, obasına bağlı olan bir şəxsdir. Əminəm ki, bu sevgi Vasim müəllimə hələ çox uğurlar qazandıracaqdır.

ƏDƏBİYYAT

- 1.Quran-Kərim. Ziya Bünyadov, Vasim Məmmədəliyev, Bakı, Azərnəşr-1991
- 2.Şəxsiyyət, Publisistik ictimai-kütləvi jurnal, Bakı-2010
- 3.Akademik Fuad Qasımzadə, Misilsiz təfəkkür sahibi, Bakı, “Ozan”, 2002

ФУАД НУРУЛЛАЕВ

ОБЩЕСТВЕННАЯ ЖИЗНЬ И ЛИЧНОСТЬ АКАДЕМИКА ВАСИМА МАМЕДАЛИЕВА

Академик ВасимМаммедалиев один из передовых академиков имеющий свой стиль. Васим Маммедалиев доктор наук и автор многих фундаментальных произведений. Между этим он является безупречным назвателем Азербайджанский национальный музыки. Этот человек в постоянном поиске. Телевизионная передача «Путь Аллаха» в который он является ведущим, очень бесподобная, когда смотрим эту передачу человек всё забывает и попадает под её влияние. Это следует тому что ВасимМаммедалиев безупречный человек и настоящая личность.

FUAD NURULLAYEV

ACADEMIC VASIM MAMMADALIYEV'S PUBLIC AND PERSONALITY

Academic VasimMammedaliyev is great scientist of our universe. He is the doctor of filological sciences. He is autor of famous books. Then VasimMammedaliyevlike our national folklore musics. This great person is always in searching. This person is autor of TV program of “HaqqinDergahi” and when we watch this program we forget another things and we thinks about Allah . So, VasimMammedaliyevisgraeat person.

Rəyçilər: i.ü.f.d. Ş.Şərifov, t.e.d.R.C.Süleymanov

Qafqaz Müsəlmanları İdarəsi Bakı İslam Universitetinin İslamşünaslıq fakültəsinin pedaqoji şurasının 24.01.2013-cü ill tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür (pr.08).